
**ВСТУПНЕ СЛОВО РЕКТОРА ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ
МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ
І МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Успіх будь-якого наукового дослідження передусім залежить від уда-лого вибору методологічної бази. Для отримання достовірних результатів наукового дослідження слід базуватися на надійній усталеній чи новітній методології. Лише володіючи пізнавальними можливостями перевірених наукових підходів і методів, можна сформулювати об'єктивні й обґрунтовані висновки, теоретичні гіпотези, визначити критерій оцінювання об'єктивності нового знання в усіх наукових галузях, зокрема в культурології й мистецтвознавстві. Методологічний дискурс потребує особливих знань, умінь, навичок детального аналізу й узагальнення напрацювань попередників, виокремлення та структуризації елементів методології сучасного наукового дослідження, способів вибору пріоритетних методологічних підходів і методів у кожній конкретній науковій праці.

Найважливішими правилами методологічної рефлексії є: поліпарадигмальність — множинність теоретико-методологічних підходів і методів; парадигмальна динаміка — зміна парадигм чи концептуальних засад; парадигмальна пріоритетика — надання переваг одній із парадигм як основній.

Більшість наукових досліджень є міждисциплінарними, передбачає застосування сукупності пізнавальних можливостей філософських (фундаментальних), загальнонаукових і конкретнонаукових підходів та методів, адаптованих до предметного поля культури й мистецтва. Відомо, що дослідження на стику наук, дослідження, що використовують різні наукові підходи, досягають значущіших наукових результатів, забезпечують науку новим знанням. У культурологічних і мистецтвознавчих дослідженнях широко застосовують теоретичний потенціал історичного, системного, структурно-функціонального, діяльнісного, аксіологічного, антропологічного, феноменологічного, герменевтичного, компаративного, психоаналітичного, семіотичного, синергетичного, культурологічного, соціологічного, комунікативного, інформаційного, теологічного, футурологічного, гендерного та ін. підходів до різних суб'єктів, фактів, явищ культури чи мистецтва.

Поліпарадигмальність допомагає молодим науковцям адаптуватися до кожної культурно-мистецької системи, однак може призвести до втрати різноманітності, самобутності, цілеспрямованості тощо. Тому одним із основних визначальних чинників результативності культурологічних і мистецтвознавчих досліджень є правильний вибір адекватних парадигмальних засад — пріоритетних теоретичних і методологічних передумов, концептуальних основ, базових принципів, які визначають зміст, структуру, технологію й організацію підготовки досліджень означеного профілю. Вибір пріоритетного, базового наукового підходу в культурологічних і мистецтвознавчих дослідженнях — найскладніше

завдання, успішно реалізувати яке можливо лише через системну інтеграцію теоретичних здобутків, результатів досліджень культурно-мистецької сфери. Це — концептуальна модель, наукова теорія, що визнана пріоритетною, базовою, основною під час визначення наукової проблеми, яка вирішується, обґрунтування об'єкта, предмета, мети й завдань наукового дослідження.

Останнім часом розширюється коло досліджень, які заявляють про себе як культурологічні. Культурологічними можна вважати дослідження, що вивчають:

- передумови і чинники, під впливом яких виникають, формуються й розвиваються культурні потреби, інтереси людини й суспільства;
- процеси створення, примноження й передачі в часі та просторі культурних цінностей;
- культурне життя з метою виявлення основних культурно-історичних типів.

Логікою подібного студіювання є виявлення сукупності уявлень про взаємопов'язані етапи, форми, рівні, методи, процедури культурологічного дослідження.

Умовно сутністю культурологічного підходу є такі ключові позиції:

- предметне поле такого підходу — завжди культура (в широкому сенсі — як феномен, й у вузькому — як локальна сфера);
- дослідження здійснюється за допомогою поняттєво-термінологічного апарату культурології;
- усталена методологія, яка, хоча й є міждисциплінарною, однак певна пріоритетність окремих її видів (і сполучень) у локальних студіях з проблем культури дозволяє зі значним ступенем упевненості долучити її саме до культурологічної методології;
- переважання аксіологічної ціннісно-осмислюючої домінанти над іншими (структурними, функціональними, генетичними та ін.) підвалинами культури під час вивчення тих чи інших досліджуваних сфер, процесів, явищ культури. Тобто культурологічна методологія є ефективною лише в тісному зв'язку з аксіологічним підходом, оскільки, лише зрозумівши притаманну конкретному історичному часу систему цінностей, картину світу, ментальні уявлення індивідів, реалізовані як у духовних практиках, так і в культурі повсякденності — звичаях, поведінкових стереотипах тощо, можна повною мірою осмислити специфіку об'єктів, суб'єктів, процесів, фактів, явищ культури.

Останнім часом у культурологічних студіях, об'єктом вивчення яких є смисли культури, як базовий використовується комунікативний або соціально-комунікативний підхід (СКП), який базується на метатеорії соціальних комунікацій (СК) як руху смислів у соціальному просторі та часі. Він уможливорює виявити й пізнати різні пласти побутування культури та її конкретних явищ як соціально-комунікаційних систем. Теоретичний потенціал соціокомунікативного підходу дозволяє створити соціально-комунікаційну модель культури, на основі якої можливі подальші

культурологічні дослідження: соціальне портретування будь-якої епохи регіону, національності, соціального статусу чи окремих її явищ (стилі, жанри, напрями, течії, школи, рухи, релігійні товариства тощо). Принцип ієрархічності, закладений в означеному підході, уможливорює дослідити загальне (культура), типове (художня культура) і часткове (види мистецтва) в контексті ключових концептів різного рівня категоризації: міжпредметного (СК), предметного (художнього СК) і внутрішньопредметного (літературні, музичні, театральні, хореографічні та ін. види художніх СК). Центральне місце в зазначених концептах посідає категорія «смысл», усі інші — суть характеристики різних етапів побутування «смысла» і набутих ним властивостей та відносин у процесі взаємодії з іншими смыслами. У сфері впливу соціокомунікативного підходу наявні такі проблеми: взаємодія особистості, колективу, суспільства в процесі створення, розповсюдження, зберігання, сприйняття культурних цінностей; взаємовплив соціокультурного середовища й особистості; феномен впливу особистості й конкретних культурних текстів на особистість, соціальну групу, масові або історичні спільноти; взаємодія та взаємовплив суб'єктів культури різного статусу в процесі діахронічної й синхронічної комунікаційної діяльності; взаємозв'язок текстів культури різної природи, їх трансформація в тексти інших соціокультурних рівнів (науковий, повсякденний, біографічний); загальне взаємовідбиття всіх типів суспільних відносин в історії вітчизняної і світової культури та ін.

Отже, лише глибокі знання, сприйняття та ефективне використання синтезу наукових підходів і методів забезпечить успішність наукового дослідження.

Бажаю всім учасникам щорічної всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» успіхів, творчих злетів, плідної співпраці!

В. М. Шейко
д-р іст. наук, проф., ректор ХДАК,
член-кореспондент Національної академії
мистецтв України, засл. діяч мистецтв
України, дійсний член Міжнародної академії
інформатизації при ООН